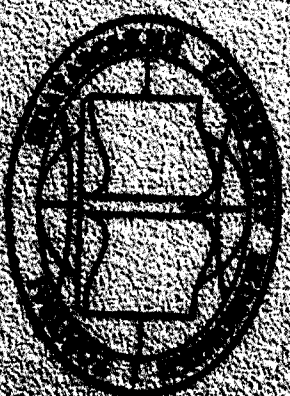

ISSN 2409-6973

ТРАКОРКІЇ TRIGMIR

ПОЛТАВСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ
ЕКОНОМІКИ І ТОРІВНИ

№ 3 (72),
2015

СЕРІЯ

«ЕКОНОМІЧНИЙ ПРАЦІВНИК»

НАУКОВИЙ ВІСНИК

№ 3 (72)
грудень
2015

Серія
«Економічні
науки»

ПОЛТАВСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ
ЕКОНОМІКИ І ТОРГІВЛІ

ЗБІРНИК * ВИХОДИТЬ 6 РАЗІВ НА РІК * ЗАСНОВАНИЙ У БЕРЕЗНІ 2000 р.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ ЗБІРНИКА

Головний редактор **О. О. Нестуля**, доктор історичних наук, професор, ректор Вищого навчального закладу Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі» (ПУЕТ).

Заступники головного редактора **М. Є. Рогоза**, доктор економічних наук, професор, перший проректор ПУЕТ; **О. В. Карпенко**, кандидат економічних наук, професор, проректор з наукової роботи та міжнародних зв'язків ПУЕТ.

Відповідальний секретар **Л. М. Шимановська-Діанич**, доктор економічних наук, доцент ПУЕТ.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ СЕРІЇ «ЕКОНОМІЧНІ НАУКИ»

С. С. Ніколенко, доктор економічних наук, професор ПУЕТ;

О. В. Березін, доктор економічних наук, професор ПУЕТ;

П. Ю. Балабан, кандидат економічних наук, доцент ПУЕТ;

В. В. Гончаренко, доктор економічних наук, професор ПУЕТ;

В. П. Дубішев, доктор економічних наук, професор Полтавського національного технічного університету імені Юрія Кондратюка;

О. О. Ємець, доктор фізико-математичних наук, професор ПУЕТ;

Б. Я. Кузняк, доктор економічних наук, професор Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка;

С. М. Лебедева, доктор економічних наук, професор ЗО «БТЕУСК», Республіка Білорусь;

М. В. Макарова, доктор економічних наук, професор ПУЕТ;

І. П. Отенко, доктор економічних наук, професор Харківського національного економічного університету;

А. О. Пантелеймоненко, доктор економічних наук, професор ПУЕТ;

В. І. Перебийніс, доктор економічних наук, професор ПУЕТ;

М. Є. Рогоза, доктор економічних наук, професор ПУЕТ;

О. В. Чернявська, доктор економічних наук, професор ПУЕТ;

О. В. Шкурупій, доктор економічних наук, професор ПУЕТ;

Н. В. Карпенко, доктор економічних наук, професор ПУЕТ;

С. Б. Єгоричева, доктор економічних наук, професор ПУЕТ;

Н. С. Педченко, доктор економічних наук, професор ПУЕТ;

А. А. Роскладка, доктор економічних наук, професор КНТЕУ;

Л. О. Шавга, доктор економічних наук Кооперативно-торгового університету, Молдова;

М. М. Шаріпов, доктор економічних наук Таджицького державного університету комерції.

Номер затверджено на засіданні вченої ради

Вищого навчального закладу Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі»,
протокол № 1 від 21 січня 2015 р.

Відповідальна за випуск видання **Л. М. Шимановська-Діанич**.

Випусковий редактор **М. П. Гречук**.

Літературний редактор **Л. Г. Карасевич**.

Верстка **В. С. Павліна**.

Дизайн обкладинки **Є. А. Деркач**.

За точність цифр, географічних назв, власних імен, бібліографії, цитат та іншої інформації відповідає автор.
Редакція не завжди поділяє погляди авторів.
Матеріали друкуються мовою оригіналу.
У разі передрукування посилання на «Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі» обов'язкове.

Адреса редакції,
видавця та виготовлювача:
36014, м. Полтава, вул. Ковалюка, 3,
каб. 115. Тел. (0532) 563703, 502481
факс: (0532) 500222

© Вищий навчальний заклад
Укоопспілки «Полтавський
університет економіки
і торгівлі», 2016

ЗМІСТ

Вимоги до авторських рукописів 8

І. ФУНКЦІОНУВАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ СИСТЕМИ

Костишина Т. А.

Інноваційно-інтелектуальні чинники розвитку освіти як передумова формування середнього класу в Україні.....9

Прямухіна Н. В.

Становлення методології форсайт у державному та регіональному управлінні.....16

Литвин О. Ю.

Сучасний стан і перспективи розвитку державного регулювання кооперативного сектора економіки України.....22

Шушпанов Д. Г.

Соціально-економічні детермінанти здоров'я населення: концептуальні основи дослідження 28

Колупаєва І. В.

Основи парадигми регуляторної політики держави.....38

Ковальчук С. П.

Зарубіжний досвід державного регулювання залучення інвестицій: основні інструменти та перспективи їх використання в Україні.....53

Григор'єв С. О.

Конкурентоспроможність продукції галузі птахівництва України 59

ІІ. ЕКОНОМІКА, ОРГАНІЗАЦІЯ І УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

Шимановська-Діанич Л. М.,

Ішейкін Т. Є.

Ключові принципи управління дистрибуцією в компанії 66

Богма О. С.

Класифікація причин опору персоналу організаційним змінам на підприємствах 72

Назаренко І. М.

Напрями підвищення аналітичності та об'єктивності інформаційного забезпечення діагностики капіталу суб'єктів агробізнесу.....79

Барібіна Я. О.

Методичний підхід до оцінки конкурентоспроможності підприємств в умовах мінливого середовища 86

Синиця Л. В.

Особливості методів управління розвитком транспортних підприємств.....94

Капліна А. С.

Удосконалення кадрової складової організаційно-економічного механізму управління розвитком підприємств готельного господарства.....100

Соболев В. Г.

Формування технології ефективного менеджменту персоналу 112

Криворучко О. С.

Методичні аспекти удосконалення стратегічного планування на торговельних підприємствах споживчої кооперації у процесі формування конкурентної стратегії 119

Шовкова О. А.

Комплексний підхід до розрахунку ефективності механізмів просування продукції засобами інтернет-технологій.....125

Скриль О. К.

Механізм упровадження концепції синтезу механізмів управління економічною стійкістю підприємств у практику функціонування ПАТ «Фітофарм» 133

СТАНОВЛЕННЯ МЕТОДОЛОГІЇ ФОРСАЙТ У ДЕРЖАВНОМУ ТА РЕГІОНАЛЬНОМУ УПРАВЛІННІ

Н. В. ПРЯМУХІНА, кандидат економічних наук
(Черкаський державний технологічний університет)

Анотація. Мета статті полягає у висвітленні розвитку методології форсайт і напрямів її застосування у державному та регіональному управлінні.

У статті розроблено перспективні напрями використання форсайт-технологій в українській системі державного та регіонального управління. Обґрунтовано, що використання методології прогнозування форсайт для системи державного та регіонального управління є комплексним підходом, який сприятиме формуванню ефективної економічної системи.

Ключові слова: форсайт, планування, прогнозування, державне управління, регіональне управління, менеджмент.

У наукових знаннях питання прогнозування і планування станів майбутнього завжди викликали не тільки інтерес, але і гостру дискусію щодо практичної реалізації та оцінки ефективності. Наукові дослідження в менеджменті щодо визначення майбутніх станів економіки, галузей, виробництв, окремих територій, ринків завжди належали до діяльності особливої складності та унікальності.

Паралельно з розвитком теорії і методології прогнозування і планування станів майбутнього, у менеджменті формується і розвивається самостійний напрям, так зване стратегування із використанням особливої технології роботи з майбутнім – форсайт (Foresight). Сучасні знання форсайт як методології і технології прогнозування інституціоналізовані та визнані інструментарієм державного, регіонального, галузевого менеджменту.

Спочатку ці знання були орієнтовані на обслуговування військово-промислового комплексу і технологічного прогнозування індустріального комплексу, регіональної локалізації – це досвід США, сьогодні ж більшість економічно високорозвинених країн світу використовують методологію та ін-

струментарій форсайт як управлінський ресурс прогнозування і довгострокового планування. Розглядаючи послідовність розвитку цієї галузі знань менеджменту, підкреслимо, що спочатку виник і був практично визнаний технологічний і галузевий форсайт, потім соціальний, регіональний та ін.

У вітчизняній науковій літературі методологія прогнозування форсайт вивчена недостатньо глибоко, проте у світовій – її особливості та перспективи є предметом досліджень багатьох учених. Інтерес до використання методології форсайт і перспектив її розвитку проявляють у своїх працях Ст. Руфф, Б. Мартін, які досліджують різні підходи та напрями методології. Як технологію передбачення, яка проектується на організаційні структури й види діяльності в системі макро-, мезо- і мікровідтворювальних процесів, у своїй праці «Форсайт як технологія передбачення» форсайт розглядає В. Третяк [1]. В. Сибіряков, досліджуючи практичне застосування форсайт, концентрує увагу на можливості цієї методології враховувати довгострокові культурні, політичні, економічні й соціальні наслідки впровадження технологій [2]. З погляду процесного наповнення і структурування про-

цесу пізнання суспільства, економіки, галузей, влади, ринків розглядав форсайт П. Беккер, який вважає, що «...форсайт слід розуміти як процес активного пізнання майбутнього і створення бачення середньострокової і довгострокової перспективи; систематичне дослідження майбутнього науки, економіки та суспільства з метою підтримки прийняття актуальних рішень та мобілізації спільних зусиль для їх виконання» [3].

Мета статті полягає у висвітленні особливостей методології форсайт і формуванні напрямів її застосування у державному та регіональному управлінні.

У сучасній теорії і практиці менеджменту визначення станів майбутнього – це ідеологія та методологія розвитку суспільства і бізнесу, регіонів і ринків; це діяльність десятків і сотень наукових інститутів, відділів і секторів корпорацій, консалтингових і експертних фірм, учених і експертів-практиків. Такі концептуальні рамки, на думку автора, закладають основу для інтеграції методології форсайт у всі напрями менеджменту (інноваційний, інвестиційний, транспортний тощо), а результати досліджень можуть бути включені до механізмів прийняття стратегічних рішень в організаціях різних рівнів.

У системі державного та регіонального управління України в останні два-три десятиліття фактично не використовуються технології прогнозування і довгострокового планування (горизонт 10–15 років). У світовій практиці це досить серйозний фронт управлінської та науково-дослідної діяльності. Це активна розробка стратегій розвитку територій і галузей, довгострокове державне планування розвитку економіки; ринкове прогнозування – оцінка перспектив ринків праці, інформації, інновацій, товарів і послуг та ін.

Світовий досвід стратегічного планування і прогнозування сьогодні виокремлений у самостійну галузь знань у парадигмі суспільних відносин: «громадський або економічний інтерес – зміни в суспільному виробництві – управлінська технологія регулювання». Сфера застосування практики стратегічного планування і прогнозуван-

ня постійно розширюється від технічного і технологічного до соціального та регіонального. Цей процес активно прогресує і науково обґрунтований.

В історії розвитку наукового прогнозування і планування розвинулися два етапи.

Перший етап відповідає епосі індустріальної економіки і характеризується визнанням необхідності та затребуваності в оцінці майбутнього. Послідовність розвитку наукового прогнозування така:

1) інституціоналізація економіки, військово-промислового комплексу, державного, галузевого, регіонального управління, внаслідок чого виникає самостійний вид діяльності у менеджменті – прогнозування;

2) створення і масове поширення науково-дослідних інститутів планування і прогнозування;

3) професіоналізація нових видів, форм і методів роботи з майбутнім – проектування, сценарування, стратегування, довгострокове прогнозування, нормативне прогнозування, пошукове прогнозування та ін.

У цей період основою методик прогнозування є лінійне відображення розвитку, його бачення та взаємозв'язок у послідовних схемах і взаємозумовлених процесах. Зароджується інноваційна, усебічна технологія роботи з майбутнім – форсайт (з англ. Foresight – передбачення). Вона являє собою систему наукових знань, покликану визначати майбутні стани суспільного розвитку та здатна передбачати системні зміни в науці й техніці. Сьогодні ця галузь управлінських знань визнана методологічним фундаментом прогнозування і довгострокового планування в умовах інформаційного прогресу і публічності державного та регіонального управління.

Дослідження перспектив розвитку в майбутньому, особливо якщо до цього процесу долучаються різні суб'єкти політики, є кумулятивним процесом пізнання, дослідження можливих альтернатив розвитку; це процес обміну знаннями, інформацією, а отже, і навчання. Форсайт – це теж «організований інтелект», але орієнтований на майбутнє. В англомовній літературі вже з'явився термін

«future intelligence». Якщо він організований відповідним чином, форсайт може бути процесом безперервного пізнання і навчання, який орієнтований на синергетичний ефект від «колективного» дослідження перспектив розвитку, особливо на етапі переходу до нового порядку, коли в усіх політичних суб'єктів недостатньо знань про майбутнє, а невизначеність і ризики – високі [1, с. 36].

Наразі досить актуальні форсайт-прогнози розвитку військово-промислового комплексу (США, Канада), інформаційної індустрії (Японія), проекти великих корпорацій Daimler, BASF, Siemens (Німеччина) та інших країн. Формуються нові об'єкти прогнозування – ринки, корпоративний сектор, галузі. Цільова спрямованість досліджень – визначення тенденцій розвитку на основі аналізу станів процесів і систем у минулому і сьогоденні. Розроблено засіб прогнозування – спеціальний математичний апарат, технології менеджменту, соціологічний інструментарій.

Другий етап відповідає епосі інформаційної економіки. Це період формування інформаційного технологічного способу виробництва, орієнтованого на активізацію і пріоритет у застосуванні інформації, розвитку інформаційного ринку, комплексної інформатизації всіх сфер життєдіяльності. Здійснюється технологічний перехід від механізованого промислового виробництва до інформаційно насиченого й автоматизованого. Змінюються соціальні та економічні функції розвитку національних ринків, систем. Відбувається реальне комплексне поєднання науки, техніки і виробництва в єдину продуктивну силу і механізм забезпечення суспільного прогресу. Процеси прогнозування наразі принципово ускладнюються, оскільки тепер усі вони пов'язані між собою в синергетичній єдності. Технічний прогрес розвивається дуже стрімко і непередбачувано, що його вектори руху можуть підлягати коригуванню у найнесподіваніших складових.

У такому баченні по-новому відображається і розвивається прогнозування. Наразі активно визнається як методологія та фун-

дамент наукового аналізу теорія хаосу, що є основою відображення сучасної економіки та соціальної сфери, ринку, процесів глобалізації та інтеграції. Саме теорія хаосу надає можливість досліджувати складні адаптивні системи та сформулювати прогноз їх майбутніх станів із позиції несистемних змін науково-технічного прогресу, ринків, системи державного і регіонального управління та інших факторів прямого й непрямого впливу.

Складні адаптивні системи є коеволюціонуючими системами. Що це означає? Будь-які системи розвиваються, будучи зануреними в зовнішнє середовище. Тому в міру зміни зовнішнього середовища вони самі повинні змінюватися. Однак оскільки вони є частиною системи більш високого рівня, то зміни, що відбуваються в них, змінюють зовнішнє середовище деяким чином. Оскільки зовнішнє середовище змінилося, змінилися умови розвитку системи, отже, вона сама, знову-таки, повинна змінитися деяким чином. Отже, коеволюція системи та зовнішнього середовища перетворюється у безперервний процес, що визначає вектор розвитку системи; питання полягає лише в тому, як окреслити цей вектор? Методологія дослідження майбутнього повинна «відреагувати» на цю найважливішу властивість складних адаптивних систем [4, с. 21].

Основними характеристиками складних адаптивних систем визнані: робота у зовнішніх та внутрішніх системах структурної невизначеності, саморозвиток, самофінансування, здатність до навчання, висока якість роботи з інформаційними ресурсами, безперервний контакт із зовнішнім середовищем тощо [4–7]. Найбільш популярними сучасними методами прогнозування розвитку процесів для такого типу систем є: методи регресійного аналізу, нечітка логіка, імовірнісні методи, метод групового урахування аргументів (МГУА), нейронні мережі, методи на основі «м'яких» обчислень, метод подібних траєкторій і деякі інші. Кожен зі згаданих методів у тій чи тій мірі може враховувати невизначеності структурного, статистичного або параметричного характеру. Крайні результати прогнозування процесів

Рис. 1. Перспективні напрями використання форсайт-технологій в українській системі державного та регіонального управління

ЛІТЕРАТУРА

- Третьяк В. Форсайт как технология предвидения / В. Третьяк // Экономические стратегии. – 2009. – № 8. – С. 52–59.
- Сибиряков В. Г. Из прошлого – в будущее: технология прогнозирования систем с помощью ТРИЗ / В. Г. Сибиряков // ЭКО. – 2001. – № 8. – С. 28–34.
- Becker Patrick. Corporate foresight in Europe: a first overview / Becker Patrick. – Luxembourg : office for official publications of the European communities, 2003. – P. 7.
- Гапоненко Н. В. Форсайт. Теория. Методология. Опыт : монография / Н. В. Гапоненко. – М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2008. – 239 с.
- Eoyang G. Evaluation in a Complex Adaptive System / Eoyang G., Berkas T. // In: M. Lissack and H Gunz (Eds.), Managing Complexity in Organizations. – Westport, Connecticut : Quorum Books, an imprint of Greenwood Publishing Group, Inc, 1998. – 342 p.
- Hayek F. Low, Legislation, and Liberty: Volume I: Rules and Order, Routledge and Kegan Paul / Hayek F. – London, 1973. – 160 p.
- Crutchfield J. P. «Information and its Metric», in Nonlinear Structures in Physical Systems – Pattern Formation, Chaos and Waves, L. Lam and H. C. Morris, Eds. Springer-Verlag, New York, 1990.

8. Бідюк П. І. Побудова системи адаптивного прогнозування фінансово-економічних процесів та її застосування / П. І. Бідюк, А. В. Федоров // Науково-методичний журнал Чорноморського державного університету. Серія: Комп'ютерні технології. – Вип. 104, т. 117. – С. 119–129.
9. Зельнер А. Байесовские методы в эконометрии / А. Кельнер. – Москва : Статистика, 1980. – 438 с.
5. Eoyang G., Berkas T. Evaluation in a Complex Adaptive System. In: M Lissack and H Gunz (Eds.), *Managing Complexity in Organizations*. Westport, Connecticut: Quorum Books, an imprint of Greenwood Publishing Group, Inc, 1998.
6. Hayek F. *Low, Legislation, and Liberty: Volume I: Rules and Order*, Routledge and Kegan Paul. London, 1973.

REFERENCES

1. Tret'iak V. *Ekonomycheskiye stratehyy*, 2009, no. 8, pp. 52–59.
2. Sybyriakov V. H. *EKO*, 2001, no. 8, pp. 28–34.
3. Becker Patrick. Corporate foresight in Europe: a first overview. Luxembourg: office for official publications of the European communities, 2003, p. 7.
4. Haponenko N. V. *Forsajt. Teoryia. Metodologiya. Opyt* [Forsythe. Theory. Methodology]. Moscow: YuNYTY-DANA, 2008. 239 p.
5. Zel'ner A. *Bajesovskyye metody v ekonometryu* [Bayesian methods in econometrics]. Moscow: Statystyka, 1980. 438 p.
6. Crutchfield J. P. "Information and its Metric", in *Nonlinear Structures in Physical Systems – Pattern Formation, Chaos and Waves*, L. Lam and H. C. Morris, Eds. Springer-Verlag, New York, 1990.
7. Bidiuk P. I., Fedorov A. V. *Naukovi pratsi. Naukovo-metodychnyj zhurnal Chornomors'koho derzhavnoho universytetu. Seria: Komp'iuterni tekhnolohii, Vypusk 104, tom 117, pp. 119–129.*

Н. В. Прямухіна, кандидат економічних наук (Черкаський державний технологічний університет). **Становлення методології форсайт в державному і регіональному управлінні.**

Анотація. Цель статьи заключается в освещении развития методологии форсайт и направлениях ее применения в государственном и региональном управлении.

В статье разработаны перспективные направления использования форсайт-технологий в украинской системе государственного и регионального управления. Обосновано, что использование методологии прогнозирования форсайт для системы государственного и регионального управления является комплексным подходом, который будет способствовать формированию эффективной экономической системы.

Ключевые слова: форсайт, планирование, прогнозирование, государственное управление, региональное управление, менеджмент.

N. Pryamukhina, Cand. Econ. Sci. (state University Cherkasky Tehnologicheskyy). **The formation of the foresight methodology at the state and regional management.**

Summary. The purpose of this article is to highlight the development of the foresight methodology and its application in state and regional management.

Developed promising directions of use of foresight technologies in the Ukrainian system of state and regional governance. The article proves that the use of the methodology forecasting foresight to state and regional management is a comprehensive approach that will contribute to the formation of an effective economic system.

Keywords: foresight, planning, forecasting, governance, regional management, management.

НАУКОВИЙ ВІСНИК

Полтавського університету
економіки і торгівлі

Збірник

Полтавський університет економіки і торгівлі є правонаступником
Полтавського університету споживчої кооперації України від 29 березня 2010 р.
згідно з Наказом Міністерства освіти і науки України № 253.

Постановою Президії ВАК України від 10 лютого 2010 р. № 1-05/1
«Науковий вісник ПУСКУ» внесено до «Переліку наукових фахових видань,
у яких можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття
наукового ступеня доктора і кандидата наук» (Бюлетень ВАК № 3 від 2010 р.).

Свідоцтво про державну реєстрацію серії «Економічні науки»
КВ № 17165-5935 ПР видане 12.10.2010 р. Міністерством юстиції України.

Формат 60×84/8. Ум. друк. арк. – 23,5. Наклад: 300 пр. Зам. № 646

Видавець і виготовлювач
Вищий навчальний заклад Укоопспілки
«Полтавський університет економіки і торгівлі»

Свідоцтво про внесення до Державного реєстру видавців, виготівників
і розповсюджувачів видавничої продукції ДК № 3827 від 08.07.2010 р.
